

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٥٨٤ ✓

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
بخش علوم کتابداری و اطلاع رسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی

بررسی قواعد فهرست نویسی توصیفی آنگلوآمریکن و الگوی
ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی

توسط:

محمدامین عرفان منش

استاد راهنما:

دکتر زهیر حیاتی

۷ - ۳ / ۱۳۸۷

بهمن ۱۳۸۶

۱۰۵۴۰۷

مرکز اطلاعات کتابخانه‌های ملی
تهران

بسمه تعالی

بررسی قواعد فهرست نویسی توصیفی آنگلو آمریکن و الگوی
ملزومات کارکردی پیشنهادی کتابشناختی

به وسیله ی:
محمدامین عرفان منش

پایان نامه
ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت های تحصیلی لازم برای
اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته:

علوم کتابداری و اطلاع رسانی

از دانشگاه شیراز
شیراز
جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه:

دکتر زهیر حیاتی، استادیار بخش علوم کتابداری و اطلاع رسانی
دکتر عبدالرسول جوکار، دانشیار بخش علوم کتابداری و اطلاع رسانی
دکتر جعفر جهانی، استادیار بخش مدیریت آموزشی

بهمن ۱۳۸۶

تقديم به:

جويندگان علم و معرفت

من لم يشكر المخلوق، لم يشكر الخالق

اکنون که رساله حاضر به پایان رسیده است، بر خود واجب می دانم که از سعه صدر، زحمات و راهنمایی های ارزشمند و گرانبه های استاد ارجمند، جناب آقای دکتر حیاتی سپاسگذاری نمایم. برای ایشان موفقیت و پیروزی در تمام مراحل زندگی را از درگاه خداوند منان خواستارم. همچنین از راهنمایی های ارزشمند اساتید گرامی، جناب آقای دکتر جوکار و جناب آقای دکتر جهانی در طول پایان نامه سپاسگذاری و تشکر نموده و بهروزی و سلامت این دو بزرگوار را از خداوند متعال آرزومندم.

بدون شک رساله حاضر جز با همکاری و راهنمایی های پدرا نه این اساتید ره به جایی نمی برد.

همچنین از همکاران محترم در مرکز منطقه ای اطلاع رسانی علوم و فناوری که همیشه یار و یاور اینجانب بوده اند، بی نهایت سپاسگذارم.

چکیده

بررسی قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی

به وسیله:

محمدامین عرفان منش

پژوهش حاضر در صدد است تا به بررسی قواعد فهرست نویسی توصیفی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی پرداخته و ضمن تعیین مزایا و معایب هر یک از دو الگو در تامین اهداف و کارکردهای مورد نظر از فهرست کتابخانه، درباره قابلیت های منحصر به فرد الگوی ملزومات کارکردی ایفلا در تجدیدنظر و بازنگری در قواعد کنونی فهرست نویسی اظهار نظر نماید.

در این پژوهش که به روش پیمایش تطبیقی انجام شده است، بررسی قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی توسط سیاهه واری طرحی شده از سوی محقق انجام شده است. بدین ترتیب که محقق با استفاده از متون و مدارک موجود و جستجو در پایگاه های فهرستگان ملی آمریکا و فهرست جهانی که به عنوان نمونه برگزیده شده اند، به پاسخگویی سیاهه ارزیابی پرداخته است. همچنین تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده از سیاهه واری پژوهش، به صورت تحلیلی و مقایسه ای از سوی محقق انجام شده است.

نتایج پژوهش نشان می دهد که الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در زمینه اهداف و کارکردهای فهرست، مبنای توصیف آثار در پیشینه های کتابشناختی، ساختار پیشینه های کتابشناختی، تعیین کارکردهای عناصر داده ای موجود در پیشینه های کتابشناختی و سطح و نحوه توصیف مدارک در پیشینه های کتابشناختی، بهتر و کامل تر از قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن عمل نموده و به نحو موثرتری قادر به پاسخگویی نیازهای اطلاعاتی کاربران فهرست کتابخانه ای می باشد. از جمله معایب الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی نسبت به قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن می توان به مقبولیت جهانی پایین تر، عدم آموزش کتابداران و فهرست نویسان، عدم آشنایی کاربران فهرست ها با این الگو، نیازهای نرم افزاری خاص و هزینه های فهرست نویسی نام برد. در کل می توان نتیجه گیری نمود که الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی دارای خصوصیات و ویژگی های منحصر به فردی بوده که می توان از آن در برطرف کردن مشکلات کنونی فهرست کتابخانه ها و طراحی نظام های آینده بهره برد. پیشنهادات پژوهش نیز به تفصیل ارائه گردیده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: معرفی پژوهش
۱	۱-۱- مقدمه .....
۵	۲-۱- مسئله پژوهش .....
۶	۳-۱- اهمیت پژوهش .....
۶	۴-۱- اهداف پژوهش .....
	فصل دوم: پیشینه پژوهش
۸	۱-۲- مقدمه .....
۹	۲-۲- مطالعات انجام شده در داخل کشور .....
۱۰	۳-۲- مطالعات انجام شده در خارج از کشور .....
۱۵	۴-۲- مبانی نظری پژوهش .....
۳۴	۵-۲- سوالات پژوهش .....
۳۵	۶-۲- تعاریف عملیاتی .....
	فصل سوم: روش شناسی پژوهش
۳۶	۱-۳- مقدمه .....
۳۶	۲-۳- روش پژوهش .....
۳۷	۳-۳- ابزار گردآوری داده ها .....
۳۸	۴-۳- روش تجزیه و تحلیل داده ها .....

صفحه	عنوان
	فصل چهارم: یافته های پژوهش
۳۹	۱-۴- مقدمه .....
۴۰	۲-۴- سوال اول پژوهش .....
۴۲	۱-۲-۴- کارکرد بازیابی .....
	۱-۱-۲-۴- کارکرد بازیابی اثری که پدیدآورنده، عنوان یا موضوع آن
۴۲	مشخص است .....
	۲-۱-۲-۴- کارکرد بازیابی کلیه آثاری که پدیدآورنده، موضوع یا عنوان
۴۸	واحد دارند .....
۵۲	۳-۱-۲-۴- کارکرد بازیابی مدارک وابسته به یک اثر خاص .....
۵۷	۲-۲-۴- کارکرد گردآوری .....
	۱-۲-۲-۴- کارکرد گردآوری کلیه آثاری که پدیدآورنده، عنوان یا
۵۸	موضوع واحد دارند .....
۵۹	۲-۲-۲-۴- کارکرد گردآوری مدارک وابسته به یک اثر خاص .....
۶۰	۳-۲-۴- کارکرد شناسایی .....
۶۱	۱-۳-۲-۴- کارکرد شناسایی یک اثر خاص .....
۶۲	۲-۳-۲-۴- کارکرد شناسایی تجلی های مختلف یک اثر .....
۶۳	۳-۳-۲-۴- کارکرد شناسایی نمونه های مختلف یک اثر .....
۶۵	۴-۳-۲-۴- کارکرد شناسایی نسخه های مختلف یک اثر .....
۶۹	۴-۲-۴- کارکرد انتخاب .....
۷۰	۱-۴-۲-۴- کارکرد انتخاب یک اثر خاص .....
۷۰	۲-۴-۲-۴- کارکرد انتخاب تجلی های مختلف یک اثر .....
۷۱	۳-۴-۲-۴- کارکرد انتخاب نمونه های مختلف یک اثر .....
۷۳	۴-۴-۲-۴- کارکرد انتخاب نسخه های مختلف یک اثر .....
۷۶	۵-۲-۴- کارکرد دسترسی .....
۷۷	۱-۵-۲-۴- کارکرد دسترسی به یک اثر خاص .....
۷۷	۲-۵-۲-۴- کارکرد دسترسی به تجلی های مختلف یک اثر .....
۷۸	۳-۵-۲-۴- کارکرد دسترسی به نمونه های مختلف یک اثر .....
۷۸	۴-۵-۲-۴- کارکرد دسترسی به نسخه های مختلف یک اثر .....
۸۱	۳-۴- سوال دوم پژوهش .....

عنوان	صفحه
۴-۴- سوال سوم پژوهش	۸۹
۴-۵- سوال چهارم پژوهش	۹۶
۴-۶- سوال پنجم پژوهش	۱۰۱
۴-۷- سوال ششم پژوهش	۱۰۳
۴-۸- سوال هفتم پژوهش	۱۰۶
۴-۸-۱- مقبولیت جهانی	۱۰۶
۴-۸-۲- آموزش کتابداران و فهرست نویسان	۱۰۷
۴-۸-۳- آموزش کاربران	۱۰۹
۴-۸-۴- نیازهای نرم افزاری	۱۱۰
۴-۸-۵- هزینه های فهرست نویسی	۱۱۱

فصل پنجم: بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات

۵-۱- مقدمه	۱۱۴
۵-۲- بررسی عملکرد قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در زمینه اهداف و کارکردهای فهرست	۱۱۴
۵-۳- بررسی عملکرد قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در زمینه مبنای توصیف آثار	۱۱۷
۵-۴- بررسی عملکرد قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در زمینه ساختار پیشینه های کتابشناختی	۱۲۰
۵-۵- بررسی عملکرد قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در زمینه تعیین کارکردهای عناصر داده ای موجود در پیشینه های کتابشناختی	۱۲۲

صفحه	عنوان
۱۲۶	۵-۷- بررسی عملکرد قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی های کتابشناختی در زمینه نحوه توصیف مدارک .....
۱۲۸	۵-۸- بررسی قابلیت اجرای قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی های کتابشناختی .....
۱۳۰	۵-۹- نتایج پژوهش .....
۱۳۳	۵-۱۰- نتیجه گیری .....
۱۳۴	۵-۱۱- پیشنهادات پژوهش .....
۱۳۵	۵-۱۲- پیشنهادات پژوهش های آتی .....
۱۳۶	منابع و مأخذ فارسی .....
۱۳۸	منابع و مأخذ لاتین .....
۱۴۱	پیوست ۱: سیاهه ارزیابی مورد استفاده در پژوهش

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
	تصویر ۱. موجودیت های گروه اول الگوی ملزومات کارکردی پیشینه کتابشناختی و روابط سلسله مراتبی میان آن ها .....
۲۷	تصویر ۲. رابطه سلسله مراتبی موجودیت های گروه اول الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
۲۸	تصویر ۳. رابطه میان موجودیت های گروه اول و دوم الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
۲۹	تصویر ۴. رابطه میان موجودیت های سه گروه مدل ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
۳۰	تصویر ۵. نمونه ای از قابلیت الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در بازیابی اثری که نویسنده آن .....
۴۴	تصویر ۶. نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی اثری که نویسنده آن .....
۴۴	تصویر ۷. نمونه ای از قابلیت الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در بازیابی اثری که عنوان آن .....
۴۵	تصویر ۸: نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی اثری که عنوان آن .....
۴۶	تصویر ۹. نمونه ای از قابلیت الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در بازیابی اثری که موضوع آن .....
۴۷	تصویر ۱۰. نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی اثری که موضوع آن .....
۴۷	تصویر ۱۱. نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی اثری که موضوع آن .....

صفحه	عنوان
۴۹	تصویر ۱۱. نمونه ای از قابلیت الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در بازیابی آثاری که پدیدآورنده .....
۴۹	تصویر ۱۲. نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی آثاری که پدیدآورنده .....
۵۰	تصویر ۱۳. نمونه ای از قابلیت الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در بازیابی آثاری که موضوع .....
۵۰	تصویر ۱۴. نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی آثاری که موضوع .....
۵۱	تصویر ۱۵. نمونه ای از قابلیت الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی در بازیابی آثاری که عنوان .....
۵۱	تصویر ۱۶. نمونه ای از قابلیت قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن در بازیابی آثاری که عنوان .....
۵۵	تصویر ۱۷. جستجو در سطح تجلی .....
۵۶	تصویر ۱۸. جستجو در سطح نمود .....
۵۶	تصویر ۱۹. شناسایی نسخه های مختلف یک اثر .....
۶۷	تصویر ۲۰. شناسایی نسخه های مختلف یک اثر .....
۶۸	تصویر ۲۱. شناسایی نسخه های مختلف یک اثر .....
۷۵	تصویر ۲۲. عناصر داده ای تامین کننده کارکرد انتخاب .....
۷۹	تصویر ۲۳. کارکرد دسترسی در الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
	جدول ۱: تامین کارکرد بازیابی در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و
۵۷	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۲: تامین کارکرد گردآوری در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و
۶۰	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۳: تامین کارکرد شناسایی در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و
۶۸	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۴: تامین کارکرد انتخاب در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و
۷۶	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۵: تامین کارکرد دسترسی در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن
۸۰	و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۶: انواع روابط کتابشناختی و عناصر ارتباط دهنده آن ها در قواعد
۸۵	فهرست نویسی آنگلوآمریکن .....
	جدول ۷: مبنای توصیف آثار در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و
۸۹	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۸: ساختار پیشینه های کتابشناختی در قواعد فهرست نویسی
۹۵	آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۹: دسته بندی کارکردی عناصر داده ای پیشینه کتابشناختی در
۹۸	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....

صفحه	عنوان
	جدول ۱۰: تعیین کارکردهای عناصر داده ای موجود در پیشینه های
	کتابشناختی در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات
۱۰۰	کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....
	جدول ۱۱: سطح توصیف آثار در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و
۱۰۲	الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی .....

۱۰۵	جدول ۱۲: کارکردهای پیشنهادی های کتابشناختی و عناصر داده ای تامین کننده آن ها .....
۱۰۵	جدول ۱۳: نحوه توصیف آثار در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی های کتابشناختی .....
۱۱۳	جدول ۱۴: قابلیت اجرایی قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی های کتابشناختی .....
۱۱۶	جدول ۱۵: تامین کارکردهای فهرست کتابخانه در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی های کتابشناختی .....
۱۲۰	جدول ۱۶: مبنای توصیف آثار در قواعد فهرست نویسی آنگلوآمریکن و الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی های کتابشناختی .....
۱۲۴	جدول ۱۷: کارکردهای عناصر داده ای موجود در پیشنهادی های کتابشناختی .....
۱۲۷	جدول ۱۸: عناصر داده ای موجود در پیشنهادی های کتابشناختی و کارکردهای آن ها .....

فصل اول

معرفی پژوهش

۱-۱- مقدمه:

با نگاهی به تاریخ کتابخانه ها از دوران باستان تاکنون، در می یابیم که کتابداران همواره درصدد یافتن راهی جهت نظم دادن به مجموعه ها بوده اند تا از این طریق، دسترسی سریع تر و دقیق تر به مواد موجود را میسر سازند. گابریل نوده^۱ در قرن هفدهم میلادی می نویسد: "مجموعه کتاب ها را به هر تعداد که باشد، حتی پنجاه هزار جلد، همان قدر نمی توان یک کتابخانه نامید که اجتماع سی هزار نفری سربازان را یک ارتش؛ مگر اینکه در پادگان های خود، به رهبری سران و فرماندهان، آرایش نظامی یابند." (تامپسون، ۱۳۶۶، ۱۲۹)

در فرآیند سازماندهی مجموعه مدارک، فهرست نویسی مواد موجود و تهیه سیاهه ای از آن ها، در طول تاریخ کتابداری از کتابخانه های باستان، بابل و آشور تا به امروز، متداول و رایج بوده و همواره یکی از فعالیت های اصلی در حوزه کتابداری محسوب می گردد. فهرست نویسی فرایندی است که طی آن مشخصات ظاهری و محتوایی، یعنی اطلاعات کتابشناختی مواد و منابع اطلاعاتی روی برگه های استاندارد یا رکوردهای ماشین خوان ثبت شده و از این طریق، پیشینه ای کتابشناختی برای هر مدرک تهیه می شود.

هدف عمده و اساسی فهرست نویسی تهیه شناسنامه برای مجموعه کتابخانه است، به شکلی که جزئی ترین مشخصات کتابشناختی که مورد نیاز مراجعه کنندگان است و موجبات شناسایی بهتر و دسترسی آسان تر به آثار را فراهم می آورد، در نظر گرفته شود.

در طول تاریخ کتابداری، شاهد تغییرات و تکامل تدریجی در شکل، سبک، شیوه تهیه و اهداف فهرست کتابخانه ها هستیم. در فصل دوم پژوهش، اشاره ای مختصری به تاریخچه

---

^۱. Gabriel Naude

فهرست نویسی با تاکید بر دو قرن اخیر- که به دوره تدوین قوانین و قواعدسازی معروف است- ارائه می گردد.

با نگاهی به تاریخچه فهرست نویسی متوجه می شویم که قواعد اولیه، همگی نشان دهنده کوشش های فردی افراد علاقه مند بوده اند و تنها در یک قرن اخیر است که شاهد تلاش های جمعی و همکاری های بین المللی در توسعه قواعد فهرست نویسی هستیم. پیدایش و توسعه قواعد فهرست نویسی، رشد این اندیشه را به تصویر می کشد که استاندارد سازی در برخی از فعالیت ها مزیت هایی را برای کتابخانه ها به دنبال دارد. رفته رفته، کتابداران به مزایای استاندارد سازی فعالیت ها و همکاری بین کتابخانه ها پی بردند. نیاز به وضع قوانین فهرست نویسی به ویژه برای فهرست نویسی تعاونی یا مشترک به طور فزاینده ای آشکار شد. سازگاری پیشینه های فهرست نویسی در فهرست های کتابخانه های مختلف، ارائه خدمات را به کاربرانی که از کتابخانه ای به کتابخانه دیگر مراجعه می کنند، سهولت می بخشد. این امر همکاری بین کتابخانه ها را امکان پذیر ساخته و فعالیت های کتابخانه ای را با استفاده از فهرست نویسی متمرکز یا تعاونی مقرون به صرفه می کند. این سازگاری همچنین در ایجاد فهرستگان یا پایگاه اطلاعاتی مشترک نیز حائز اهمیت است. (چان، ۱۳۷۹، ۳۷) به همین دلیل است که چهره برجسته فهرست نویسی، **سیمور لوبتسکی**^۲ بیان می کند که "به رغم این حقیقت که از فهرست نویسی به عنوان یک هنر یاد می شود، ولی همین قواعد هستند که به فهرست های ما شکل داده و سودمندیشان را تضمین کرده اند." (ویسواناتان، ۱۳۷۲)

بدون شک، مهم ترین و همه گیر ترین قواعد فهرست نویسی در سطح جهان، قواعد فهرست نویسی **آنگلوآمریکن**^۳ است که حدود چهل سال از ایجاد آن می گذرد. این قواعد دارای پایه های منطقی و اصولی محکمی بوده و از بسیاری از تلاش های مهم صورت گرفته پیشین، در تهیه آن استفاده شده است. به وضوح می توان عقاید پیشگامانی مانند **سر آنتونی پانیتسی**^۴، **چارلز امی کاتر**^۵ و **سیمور لوبتسکی** را در قواعد **آنگلوآمریکن** درک و لمس نمود. قواعد **آنگلوآمریکن** تا کنون، موضوع صدها کتاب، مقاله، پایان نامه و همایش قرار گرفته و از حمایت و پشتیبانی دائمی **فدراسیون بین المللی انجمن های کتابداری (ایفلا)**^۶ نیز برخوردار بوده است. با این وجود، توسعه و پیشرفت فناوری های جدید و به وجود آمدن نیازهای تازه در کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی، لزوم ایجاد تغییرات را در خلق پیشینه های

^۲ . Seymour Lubetzkey

^۳ . Anglo-American Cataloging Rules (AACR)

^۴ . Sir Anthony Panizzi

^۵ . Charles Ami Cutter

^۶ . International Federation of Library Association and Institutions (IFLA)

کتابشناختی(فهرست نویسی)، ذخیره داده های کتابشناختی(فهرست سازی) و برون داد داده های کتابشناختی(بازیابی و نمایش پیشینه ها)، اجتناب ناپذیر نموده است.

شیوه های سازماندهی اطلاعات کتابشناختی و راه های دسترسی به این اطلاعات، در حال تحول تدریجی است و نیاز به توجه و بازنگری بنیادهای نظری فهرست نویسی نیز، امری لازم به نظر می رسد. با توجه به مسائل فوق و برای پاسخ گویی به سؤالاتی اساسی از قبیل اینکه آیا منابع اطلاعاتی را به شیوه ای مفید و مطلوب توصیف می کنیم؟ آیا پیشینه های کتابشناختی که درست می کنیم، مناسب نیازهای گوناگون افراد مختلف هستند؟ آیا به صورتی فهرست نویسی می کنیم که افراد بتوانند به راحتی منابع متناسب با نیازهای خود را بشناسند و بازیابی کنند؟ و اینکه آیا لازم نیست به جای تاکید زیاد و غیر ضروری بر روی مواردی چون نقطه گذاری و تعیین شناسه ها در فهرست نویسی، به افزودن اطلاعات بیشتر و مناسب تر، غنی سازی پیشینه های کتابشناختی و بالا بردن کارایی آن در ارائه اطلاعات سودمند بپردازیم؟، توجه اساسی به بازنگری قواعد موجود و ایجاد قواعد جدید متناسب با نیازهای فوق، امری اجتناب ناپذیر به نظر می رسد.

یکی از طرح هایی که برای تحقق اهداف فوق طراحی و ایجاد شده است، الگویی مفهومی جهت تنظیم داده های کتابشناختی در فهرست ها و پایگاه های اطلاعاتی موسوم به الگوی **ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی**^۷ است که در سال ۱۹۹۷ میلادی از سوی **ایفلا**، به وجود آمده است. این الگو در موارد زیر دارای ویژگی های منحصر به فردی نسبت به قواعد قبل از خود، خصوصا قواعد **آنگلوآمریکن** است و می تواند در تجدید نظر این قواعد و طراحی نظام های آینده، مورد استفاده قرار گیرد:

۱. اهداف و کارکردهای فهرست^۸
۲. مبنای توصیف آثار^۹
۳. ساختار پیشینه های کتابشناختی^{۱۰}
۴. نمایش و ترتیب اطلاعات کتابشناختی در فهرست^{۱۱}
۵. کارکردهای عناصر داده ای در پیشینه های کتابشناختی^{۱۲}
۶. سطح توصیف آثار^{۱۳}

^۷ . Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)

^۸ . Objectives and Functions of the Catalog

^۹ . Basis for Description

^{۱۰} . Structure of Bibliographic Records

^{۱۱} . Display and Arrangement of Bibliographic Information

^{۱۲} . Data Element Functions in Bibliographic Records

^{۱۳} . Description Level

الگوی ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی، از زمان ایجاد تاکنون، مورد توجه بسیار زیادی قرار گرفته و در مجموعه های مختلفی نیز به صورت آزمایشی اجرا شده است. اکثر نویسندگان برجسته در زمینه فهرست نویسی، معتقدند که این الگو، دارای ویژگی های منحصر به فردی است که می تواند در هرچه کارا تر ساختن فهرست های موجود، مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به اینکه حدود ۱۰ سال از معرفی این الگو می گذرد، تاکنون در کشور ما پژوهشی درباره آن صورت نگرفته است که این عامل، مهم ترین انگیزه جهت انجام پژوهش حاضر است. شایان ذکر است که معرفی کامل این الگو و انجام مقایسه ای تطبیقی میان تمامی قواعد آن و قواعد فهرست نویسی **آنگلوآمریکن**، از توان این پژوهش خارج است. در این پژوهش تنها به معرفی مختصر الگو و و بررسی قابلیت های این الگو و قواعد فهرست نویسی **آنگلوآمریکن** در تامین شاخص های موجود در سیاهه واریسی پرداخته خواهد شد

۱-۲- مسئله پژوهش:

حدود چهل سال از نخستین ویرایش قواعد فهرست نویسی **آنگلوآمریکن** می گذرد و طی این زمان فهرست نویسان شاهد تغییر و تحولات زیادی در جنبه های گوناگون فهرست نویسی و فهرست سازی و دسترسی به منابع بوده اند. اکنون با توجه به پیشرفت های گوناگونی که در فهرست های رایانه ای و دسترس پذیری فهرست ها از طریق شبکه های محلی، ملی و جهانی و دست یابی به آثار در شکل الکترونیک آنها پدید آمده، نقش و کارکرد فهرست کتابخانه ها در حال تحول و دگرگونی است.

در این میان به نظر می رسد که برخی از اصول و قواعد فهرست نویسی **آنگلوآمریکن** برای همخوانی با محیط جدید، نیاز به تجدید نظر و بازنگری دارند. از سوی دیگر چند سال از معرفی الگوی داده ای **ملزومات کارکردی رکوردهای کتابشناختی** می گذرد و در طی این مدت، الگوی فوق موضوع بررسی ها و مقالات و همایش های متعددی بوده است. الگوی **ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی** مراحل اولیه خود را که شامل آشنایی با این الگو بوده است را پشت سر گذاشته و مدتی است که وارد مرحله عمل و اجرا شده است. در مواردی که از این الگو در طراحی فهرست های پیوسته و پایگاه های کتابشناختی استفاده شده است، شاهد نتایج جالب و امیدوار کننده ای بوده ایم.

به نظر می رسد می توان از برخی از ویژگی های منحصر به فرد این الگو، در برطرف کردن مشکلات و کمبودهای فهرست های کنونی و طراحی نظام های آینده بهره گرفت. از این رو انجام تحقیقی درباره مقایسه الگوی **ملزومات کارکردی پیشینه های کتابشناختی** و قواعد فهرست نویسی **آنگلوآمریکن** در تامین اهداف و کارکردهای مورد نظر از فهرست کتابخانه، می تواند ما را در این مهم یاری رساند.